

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гершунский Б.С. Философия образования. – М.: Флинта, 1998.
2. Управление качеством образования: практикоориентированная монография и методическое пособие / Под ред. М.М.Поташника. – М.: Пед. общество России, 2000.
3. Болонський процес: Документи / Укладачі: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004.
4. Цыхан Т.В. “Болонский процесс” – путь к созданию единой европейской системы высшего образования // Теория и практика управления. – 2004. – № 9. – С.47–56.
5. Резниченко Н.И. Подготовка учителей изобразительного искусства к управлению эстетическим воспитанием школьников: Дисс. ... канд. пед. наук. – М.: АПН СССР, 1991.
6. Підготовка майбутніх учителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва: досвід та перспективи / Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса, ПДПУ, 2005.
7. Теорія та практика управління педагогічними процесами / Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса, ПДПУ, 2005.

УДК 378

Решетняк Л.О.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглядається комплекс питань, пов'язаних з підвищенням педагогічної майстерності вчителя літератури в системі післядипломної освіти.

The article is devoted to the complex problem of raising the level of pedagogical skill of literature teachers in the system of post-graduate education.

Постановка проблеми. На даному етапі розгортання цивілізаційних процесів держави поряд з появою нових явищ у культурному та освітньо-виховному житті суспільства актуалізуються питання, що перебували у процесі вивчення значний період. До таких належить необхідність удосконалення педагогічної майстерності вчителів літератури, що спонукає до поглибленого вивчення сутності даного явища, його складових, педагогічних умов, які забезпечують ефективно його формування, а також виявлення шляхів підвищення педагогічної майстерності вчителя літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ученим удалося з'ясувати ряд важливих положень, що характеризують організаційно-педагогічні умови формування педагогічної майстерності вчителя у процесі професійної підготовки (Ю.Азаров, Н.Базилевич, А.Бегека, В.Бобрицька, С.Вітвицька, Н.Гузій, Т.Дмитренко, І.Зязюн, Г.Ільїн, Л.Крамущенко А.Конох, І.Кривонос, В.Кучерявець, Л.Набока), визначити окремі форми і методи збагачення художньо-естетичного та педагогічного досвіду майбутніх учителів літератури (Л.Антонова, І.Бакаленко, Н.Білоус, Т.Бугайко, Ф.Бугайко, О.Беляєв, Н.Волошина, М.Воюшина, Б.Козярський, Л.Лимаренко, Л.Мірошниченко, В.Панченко, С.Федоріщева, В.Швирка та ін.).

Ученими досліджується поняття педагогічної майстерності у різних напрямках: з'ясування історії його становлення, вивчення досвіду педагогічних шкіл, предметом досліджень яких були педагогічна діяльність та професійні якості вчителя, психологічного обґрунтування структури педагогічної майстерності, її динаміки: формування, реалізації, розпаду та багатьох інших аспектів.

Завдання статті полягає у виявленні шляхів підвищення педагогічної майстерності вчителя літератури.

Результати дослідження. Учитель у процесі фахової підготовки зазнає впливу багатьох факторів, які позначаються на його професійних якостях. Окрім змісту і спрямованості навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі (курсах

підвищення кваліфікації) до них належать такі, як сукупність вимог, які висуваються суспільством, державою, освітніми стандартами до знань і вмінь педагога; функціонуюча у суспільстві система оцінок педагогічної діяльності; культурно-історичне розуміння призначення вчителя. Розгляд педагогічної майстерності крізь призму факторів впливу на її формування, реалізацію та удосконалення властиве певній частині наукових досліджень даного особистісного утворення.

Педагогічна майстерність є своєрідним вираженням цілеспрямованої взаємодії майбутнього фахівця з конкретними явищами професійного оточення. Фактори впливу на особистість учителя, які позначаються на його педагогічній майстерності, включають соціальне розуміння сутності і завдань навчальної діяльності, освітні стандарти, умови, за якими відбувається навчання майбутнього фахівця та ті, у яких здійснюється безпосередня діяльність. Також суттєву роль відіграють особистісно-індивідуальні прояви вчителя.

Майстерність учителя розкривається переважно таким чином: як педагогічно доцільний характер діяльності, професійної реалізації; як результат цілеспрямованого професійного навчання і набуття практичних умінь і навичок, що передбачає готовність до професійно-педагогічної діяльності; комплекс властивостей особистості, необхідний для здійснення важливої і складної соціальної функції – навчання і виховання.

На сучасному етапі розвитку педагогічної теорії і практики особливу гостроту набувають питання щодо напрямів удосконалення професійної культури вчителя та підвищення його педагогічної майстерності. На основі проведеного аналізу нами виділено основні напрями підвищення педагогічної майстерності вчителя літератури.

Приведення навчально-виховної роботи вчителя літератури у відповідність з новими соціальними вимогами. Цей напрям підвищення педагогічної майстерності вчителя літератури має важливе значення. Учені-педагоги виявляють його значення наступним чином: через співвіднесення змісту і характеру педагогічної діяльності і професійних якостей вчителя з соціальними стандартами і вимогами до його професії, відповідність соціальному образу вчителя-майстра, реалізацією соціальної функції (І.Баткіна, Д.Зінов'єв, Л.Кондратьєва).

Реалізація соціального призначення є важливим мотиваційно-ціннісним аспектом структури педагогічної майстерності вчителя. Найчастіше суспільством покладаються наступні завдання на вчителя-майстра: виховання гуманного, духовно багатого, доброзичливого, здатного забезпечити своє благополуччя та виявляти турботливе ставлення до оточуючих молодого громадянина; формування наукового, художнього, філософського світогляду учнів; виховання учня здатного до самостійного професійного самовизначення, саморозвитку і самовдосконалення. Окрім того до характеру педагогічної діяльності вчителя-майстра ставляться вимоги щодо її ефективності, поліфункціональності, цілеспрямованості, гуманістичності, послідовності.

Соціальний аспект розгляду поняття педагогічної майстерності виявляється не лише у питаннях педагогічного обов'язку, а також у створенні соціальних умов, які сприяють педагогічному росту фахівця, визначають зміст і спрямованість його діяльності, збагачують взаємодію вчителя і суспільства як середовища, необхідного для формування його педагогічної майстерності.

Цікавими є спостереження вчених (Н.Гузій, Ю.Кіщенко), які у своїх працях вказують на те, як сучасні процеси, що відбуваються у суспільстві, впливають на визначення ролі вчителя. Так, Н.Гузій зазначає, що “розвиток сучасних цивілізаційних процесів невід’ємно пов’язаний з утвердженням гуманістично орієнтованих парадигм, у контексті яких зростає роль таких суспільних та особистісних цінностей, як “людина”, “духовність”, “творчість”, “майстерність”, “професіоналізм”. Відповідно змінюються та оновлюються погляди на цілі, зміст та технології педагогічної праці, її суб’єкта – учителя-вихователя як людину та професіонала, еталонні моделі яких закладаються у процес багатоступеневої професійної підготовки фахівців педагогічного профілю” [1: 97].

Майстерність вчителя визначається його здатністю виконувати покладену на нього соціальну функцію, якістю й ефективністю взаємодії з конкретною освітньою чи іншою ситуацією. Досвід та якісна характеристика, що залишається майже незмінною у вимогах до спеціаліста за будь-яких обставин, однак власний характер та стиль діяльності – чинник зумовлений багатьма факторами, має різноманітне забарвлення. Коли йдеться про такі явища як людина, як елемент суспільства, і суспільство, як середовище для професійного вираження особистості, виникає певне балансування між індивідуальними проявами і суспільно потрібними, масовими якостями.

Аналіз сутності педагогічної майстерності з урахуванням соціального фактору виявляє різноманітні аспекти, які мають бути враховані у процесі формування даного особистісного утворення та у процесі його удосконалення, однак залишає за собою низку актуальних на сьогодні питань, одне з яких має наступний зміст – чому надається перевага, коли оцінюється педагогічна майстерність: здатності вчителя, викладача творчо підходити до своєї справи, бути незаурядним, цікавим, неповторним носієм і виконавцем соціального призначення, чи вправним продовжувачем, втілювачем загальноприйнятих педагогічних технологій, програм, методик.

Урахування у навчально-виховній роботі вчителя літератури найважливіших тенденцій розвитку художньої культури. Цей напрям професійного вдосконалення вчителя літератури зумовлений необхідністю адекватного сприймання та осмислення тих подій та явищ, які відбуваються у світі літератури та мистецтва. Підвищення педагогічної майстерності через взаємовплив з культурно-освітніми явищами характерне, перш за все, для теоретиків і практиків, що займаються проблемами навчання і виховання у вищій школі, покликаних сформулювати відповідний комплекс професійних якостей майбутніх учителів. Перед ними стоїть завдання визначити сукупність знань, умінь і навичок, які у взаємодії становитимуть основу майстерності вчителя. У процесі такого визначення до уваги беруться культурно-естетичні процеси, що відбуваються в суспільстві, усвідомлення яких необхідне майбутньому педагогічному поколінню, а також освітні тенденції, як загальнодержавні, так і вузькоспеціальні.

Стосовно концепцій підготовки вчителя, вони перебувають у динамічному стані, виражаючи змінні потреби суспільно-виробничої, культурно-духовної сфери суспільного життя. Залежно від пріоритетів, які домінують у суспільстві, від загальної суспільної свідомості висувуються різні вимоги до рівня володіння своєю справою носіями соціальних функцій, до рівня їх компетентності та майстерності.

Аналіз сутності педагогічної майстерності вказує на відповідність здібностей і компетентності вчителя тим культурно-освітнім вимогам, які висуває сучасна школа, громадськість, науковий, культурний, виробничий світ. Ю.Кіщенко виділяє головні напрями професійної підготовки вчителя, у межах яких визначається педагогічна майстерність: академічно-традиціоналістський напрям у педагогічній освіті, який розглядає вчителя як широкоосвічену людину, спеціаліста в певній галузі знань; технологічний напрям, який пов'язано зі спробами “технологізувати” навчальний процес і таким чином підвищити його ефективність; особистісно орієнтований напрям, який знаходить своє відображення в особистісному підході до освіти та виховання, що ставить у центр навчально-виховного процесу людину, її цінності, особистісну свободу та активність [4: 13].

Забезпечення у процесі навчально-виховної роботи особистісного та професійного самовдосконалення вчителя літератури. Цей напрям підвищення педагогічної майстерності вчителя літератури заслуговує на увагу. Учені, які здійснюють дослідження у даному напрямку, розкривають передусім педагогічну майстерність з погляду структури особистості, виявляють орієнтаційно-ціннісні, комунікативно-психологічні та світоглядно-духовні складові особистості.

Психодіагностика професійної майстерності вчителя виявляє значну залежність даного утворення від індивідуальних особливостей вчителя (рис характеру, темпераменту, особистісних позицій, особливостях психічних процесів та ін.). На необхідність психодіагностики педагогічної майстерності вчителя як перспективного напрямку подолання

недоліків професійно-педагогічної підготовки у вищому навчальному закладі, побудованої на традиційних технологіях навчання, що обмежує її можливості, зокрема у здійсненні індивідуального підходу, вказує І.Зязюн [2].

Важливим проявом процесу формування педагогічної майстерності вчителя є його психічне й духовне самовдосконалення. Розгляд факторів індивідуально-особистісного впливу при визначенні сутності педагогічної майстерності передбачає як урахування позитивних, так і негативних аспектів. Якщо брати до уваги позитивні, то це такі, як розкриття на достатньому рівні своїх психологічних здібностей, мотивів, шляхів отримання задоволення від педагогічної діяльності, гармонійного професійного і особистісного розвитку. Якщо враховувати негативні аспекти, такі психічні якості педагога, які стоять на заваді професійній реалізації на високому рівні (психічне напруження, нездатність до самоконтролю, володіння собою, мовленнєві вади та ін.), суттєвим вчинковим проявом майбутнього вчителя є націленість. Спрямованість на їх подолання, вироблення вмінь. Таких, як, наприклад, уміння долати негативний емоційний стан, який недоречний на уроці, вміння напрацьовувати слабкі природні можливості, такі, як комунікативні здібності, впливові здібності, вольові та ні.

Підвищення педагогічної майстерності з урахуванням особистісного фактору виявляє той потенціал, який закладений у кожній людині, властивий певній частині людей і лише одній людині. Через розкриття цього потенціалу виявляють значні професійні можливості не лише на особистісному рівні – для особистості – забезпечення саморозвитку, самореалізації, а й для можливостей освітньо-виховного процесу взагалі.

Гармонійний розвиток найважливіших професійно-педагогічних якостей вчителя літератури. Цей напрям підвищення педагогічної майстерності вчителя літератури заслуговує на увагу. Про це зазначає Н.Гузій у своєму дослідженні “Педагогічний професіоналізм як інтегративне особистісно-діяльнісне новоутворення учителя-вихователя”. Педагогічний професіоналізм, на думку дослідника, визначається цілісністю особистісних та діяльнісних проявів феномену як органічно взаємозалежних підсистем, а його концептуальна схема – єдністю професіоналізму педагогічної діяльності (педагогічної майстерності) та професіоналізму особистості педагога (педагогічної творчості) як базових складових. Таким чином, педагогічна майстерність виступає складовою частиною інтегративного особистісно-діяльнісного утворення – педагогічного професіоналізму. Учений зазначає: “Накопичення досвіду продуктивної професійної діяльності у ситуаціях необхідності постійного вирішення педагогічних задач, набуття умілості, вправності на основі загальних та спеціальних знань як фундаменту професійно-педагогічної компетентності призводить до досягнення вчителем-вихователем педагогічної майстерності як вищого стандарту, зразка педагогічної діяльності” [1: 98]. У такому підході до визначення сутності педагогічної майстерності яскраво виявляється її процесуально-динамічна природа. Педагогічну майстерність у системі становлення професійної культури вчителя розглядає В.Рябцев.

Характер взаємопов’язаності компонентів педагогічної майстерності може носити різне забарвлення. Цілеспрямована діяльність педагога відзначається послідовним розвитком його професійних і особистісних якостей. Творчий підхід до своєї справи передбачає різнобічні знання у поєднанні з індивідуальними вміннями, мотивами, волевиявленням.

Виявляючи спільне і відмінне в сучасних підходах до феномена педагогічної майстерності та до шляхів її формування в англійській і українській педагогіці, Ю.Кіщенко визначає інтегративну природу педагогічної майстерності, як основу розуміння її сутності вченими різних країн, зазначаючи, зокрема, що спільною є розробка педагогічної майстерності “як чинника інтеграції в професійній підготовці вчителя: теорії і практики; особистісних якостей вчителя і діяльнісної сутності його професії; якостей особистості, що забезпечують високий рівень самоорганізації його професійної діяльності”. Це дає підстави досліднику зауважити, що встановлені положення підтверджують висновки західних експертів щодо концептуальної переорієнтації на інтеграцію як загальну тенденцію в розвитку професійної підготовки вчителів у світовому педагогічному просторі [3: 16-17]

У деяких дослідженнях простежується розуміння дуалістичної природи педагогічної майстерності, яка виявляється у поєднанні особистісного і професійного, теоретичного і практичного, мотиваційного і реалізаційного компонентів, масового та індивідуального. У працях, присвячених вивченню педагогічної майстерності, спостерігається надання переваги практично-діяльнісній спрямованості утворення, або навпаки – намагання розкрити педагогічну майстерність через сутнісні характеристики вчителя, такі як професійні знання, педагогічна культура, особисті риси та якості.

Отже, здійснений нами аналіз зазначеної проблеми дозволяє зробити такі **висновки**:

1. Педагогічна майстерність учителя літератури має відповідати вимогам українського суспільства щодо рівня та характеру вирішення завдань навчання і виховання учнівської молоді, належним чином реагувати на ці зміни в освітньо-культурному просторі, що пов'язані з розвитком науки, культури і мистецтва. Можна спостерігати, як відбувається збагачення вітчизняної і світової культури, розвивається науково-технічний прогрес, з'являються нові інформаційні системи і технології, що не можуть не впливати на професійну діяльність вчителя та підвищення його педагогічної майстерності.
2. Серед основних шляхів підвищення педагогічної майстерності вчителя літератури нами виділено наступні: приведення навчально-виховної роботи вчителя у відповідність з новими соціальними вимогами, урахування у навчально-виховній роботі вчителя найважливіших тенденцій розвитку художньої культури, забезпечення у процесі навчально-виховної діяльності роботи особистісного та професійного самовдосконалення вчителя та гармонійний розвиток найважливіших професійних якостей вчителя літератури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм як інтегративне особистісно-діяльнісне новоутворення учителя-вихователя // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2003. – № 12. – С. 97–100.
2. Зязюн І.А. Психодіагностика педагогічної майстерності вчителя // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2003. – № 12. – С. 52–55.
3. Кіщенко Ю.В. Формування професійної майстерності вчителя в системі педагогічної освіти Англії та Уельсу: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2000. – 20 с.
4. Субетто А.И. Онтология и феноменология педагогического мастерства. – Тольятти: Изд-во фонда Развитие через образование. – 1999. – Кн.1. – 1999. – 206 с.

УДК 378:79:7.026

Сердотецька Я.М.

АКТИВІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З ХУДОЖНЬОЇ ГРАФІКИ

У даній статті розглянуто систему взаємовідносин педагога і студентів у спільній творчій діяльності на заняттях з художньої графіки.

The article considers the teacher and student interaction in joint creative activity during artistic graphics classes.

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття принципово змінюються погляди на зміст та структуру художньо-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва в системі сучасної національної вищої освіти, котра залучається до європейського освітянського простору. Проблема професійної підготовки визначається як об'єктивна соціальна потреба суспільства. Художньо-графічна підготовка